

Ужва А.М.,
 доктор економічних наук, доцент,
 професор кафедри економіки та менеджменту,
*Приватний заклад освіти «Навчально-науково-виробничий
 кластер морегосподарського комплексу»*

Uzhva Alla,
 Doctor of Sciences (Economics), Associate Professor,
 Professor of the Department of Economy and Management,
*Private Educational Establishment
 «Educational and Production Cluster of Marine Complex»*

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ РЕГІОНУ

Ужва А.М. Стратегічні напрями інноваційного розвитку залізничного транспорту регіону. У статті висвітлено переваги та недоліки функціонування залізничного транспорту регіону, з'ясовано основні проблеми розвитку залізничного транспорту регіону, обґрунтовано необхідність упровадження інноваційної моделі його розвитку та формування концепції управління інноваційними процесами в умовах глобалізації. Вивчено сучасний стан діяльності підприємств залізничного транспорту регіону та виявлено, що доцільним є проведення ранжування колій і вокзалів за ступенем рентабельності та прийняття рішень про поступову ліквідацію нерентабельних шляхів. Запропоновано стратегічні шляхи інноваційного розвитку залізничного транспорту в напрямі необхідності фінансування його державою та місцевими органами самоврядування, наявності кваліфікованих кадрів, упровадження інформаційних технологій, логістичних принципів організації перевезень, нових видів сервісного обслуговування з наданням комплексу супутніх робіт, що забезпечить конкурентоспроможність функціонування залізничного транспорту регіону.

Ключові слова: інноваційний розвиток, регіон, залізничний транспорт, стратегія, управління, інновації.

Ужва А.Н. Стратегические направления инновационного развития железнодорожного транспорта региона. В статье освещены преимущества и недостатки функционирования железнодорожного транспорта региона, выяснены основные проблемы развития железнодорожного транспорта региона, обоснована необходимость внедрения инновационной модели его развития и формирования концепции управления инновационными процессами в условиях глобализации. Изучено современное состояние деятельности предприятий железнодорожного транспорта региона и выявлено, что целесообразным является проведение ранжирования путей и вокзалов по степени рентабельности и принятия решений о постепенной ликвидации нерентабельных путей. Предложены стратегические пути инновационного развития железнодорожного транспорта в направлении необходимости финансирования его государством и местными органами самоуправления, наличия квалифицированных кадров, внедрения информационных технологий, логистических принципов организации перевозок, новых видов сервисного обслуживания с предоставлением комплекса сопутствующих работ, что обеспечит конкурентоспособность функционирования железнодорожного транспорта региона.

Ключевые слова: инновационное развитие, регион, железнодорожный транспорт, стратегия, управление, инновации.

Uzhva Alla. Strategic directions of innovative development of railway transport in the region. The decisive factor that is capable of bringing rail transport from the crisis to the technological level of developed countries is the innovative development and active implementation of innovative processes. The need for accelerated technological development causes the transition to a model of innovation and investment development, in which the development and implementation of innovation is stimulated by sufficient investment support. The strategy of innovative development of railway transport, taking into account regional characteristics, should be aimed at self-sufficient development of economic entities, efficient use of available resource potential, improving the quality of life of the population. Innovative projects are focused on the issues of development and effective activity of railway enterprises. The article highlights the advantages and disadvantages of functioning of railway transport in the region, clarified the main problems of railway transport development in the region, the necessity of introduction of innovative model of its development and formation of the concept of management of innovative processes in conditions of globalization. Studied the current state of activities of railway transport enterprises of the region and identified that it is advisable to conduct the ranking of routes and stations according to the degree of profitability and making decisions on the

gradual elimination of unprofitable routes. It is proved that in the process of planning the innovative activities is taken into account regional specificity of functioning of railway transport, which consists in rolling stock, transport infrastructure, scale and performance of, the terms of realization of innovative projects. The strategic ways of innovative development of railway transport in the direction of necessity of financing by the state and local self-government bodies, availability of qualified personnel, introduction of information technologies, logistical principles of the organization of transportation, new types of servicing with provision of a complex of related works that will provide competitiveness of the transport function are offered.

Key words: innovation development, region, rail transport, strategy, management, innovation.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Транспортна система України є важливим складником національної економіки, тому що має потужний ресурс і впливає на рівень розвитку країни та визначає її місце у світовій економіці. Транспорт відіграє пріоритетну роль у забезпеченні розвитку міжнародних економічних відносин і надає унікальну можливість для організації конкурентоздатних транспортних маршрутів, оскільки Україна має вигідне економіко-географічне і геополітичне положення. Вона розташована у безпосередній близькості до технологічно розвинутих держав Східної Європи та Російської Федерації [6].

Залізничний транспорт є одним з основних видів транспорту з перевезення пасажирів та вантажів. До переваг цього виду транспорту відносяться низькі енерговитрати, надійність роботи завдяки незалежності від природно-кліматичних умов, часу доби, що забезпечує безперебійне перевезення пасажирів та вантажів у будь-який час; можливість безпосереднього зв'язку з промисловими і сільськогосподарськими підприємствами, що дає змогу організувати систему доставки «від дверей до дверей»; відносно висока швидкість доставки тощо. Серед недоліків визначають залежність від географічного розташування територій, що перешкоджає створенню безперервної мережі для перевезень, і високу первісну вартість основних засобів [2, с. 58].

В умовах сьогодення залізничний транспорт, як і вся транспортна галузь країни та її регіонів, перебуває в кризовому стані, що пояснюється повільними темпами й масштабами розбудови транспортної інфраструктури України порівняно з країнами ЄС, Азії та Сходу й навіть найближчими сусідами України – Росією та Білоруссю; техніко-технологічним відставанням транспортної системи; наявністю «вузьких місць» на залізничному транспорті, що перешкоджає налагодженню зв'язку з портовою сферою; дефіцитом належного сервісу (інформаційний супровід перевезень, тривалі контрольні процедури під час перетину кордону), низькою швидкістю перевезень, тарифними умовами.

Отже, пріоритетного значення набуває питання актуалізації інноваційного розвитку залізничного транспорту регіону, яке передбачає впровадження інформаційних технологій, логістичних принципів організації перевезень, нових видів сервісного обслуговування з наданням комплексу супутніх робіт, що має на меті створення транспортних послуг високої якості та нових споживчих характеристик.

Огляд (аналіз) останніх досліджень і публікацій з цієї проблеми, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Стан та

проблеми функціонування транспортної галузі, сучасних технологій перевезення вантажів вивчали такі вчені, як О. Бакаєв, В. Сергєєв, Л. Міротін, В. Назаренко, Д. Ніколаєв, О. Проценко. Проблематику інноваційного розвитку підприємств транспортної галузі досліджували у своїх наукових працях М. Макаренко, А. Новікова, О. Котлубай, Т. Блудова, Б. Буркинський, В. Гросул, І. Совершенна, К. Михайличенко, О. Білоконь тощо. Разом із тим, попри велику кількість наукових праць, недостатньо вивченими залишилися питання стратегії інноваційного розвитку саме залізничного транспорту регіону.

Формулювання завдання дослідження. Метою статті є дослідження стану та стратегічних напрямів інноваційного розвитку залізничного транспорту регіону в умовах трансформаційної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Залізничний транспорт Миколаївської області складається з локомотивного і вагонного депо, залізничних станцій Миколаїв-Вантажний, Жовтнева, Кульбаківне, Прибузька, Горіхівка, парк-станцій «Миколаїв-рудничий», «Морський порт», Ольшанського міжгалузевого підприємства промислового залізничного транспорту, залізничних станцій, підпорядкованих Одеській залізниці. Експлуатаційна довжина магістралей залізничних шляхів загального користування становить 700 км, із них 37% – електрифіковані. Експлуатаційна довжина залізничних колій загального користування – 28,9 км шляхів на 1 тис км² території. Найбільші залізничні вузли – Миколаїв, Снігурівка, Підгородна. Сьогодні резерви технічних потужностей залізничного транспорту, його провізної спроможності практично вичерпані, що ставить під загрозу можливість безперебійного задоволення зростаючих потреб суспільства у транспортному обслуговуванні. За статистичними даними, показник вантажоперевезень залізничним транспортом у Миколаївській області в 2018 р. порівняно з 2017 р. знизився на 14%, що спричинено зношеністю основних засобів, частковою відсутністю електрифікації колій.

Слід відзначити, що в пасажирських перевезеннях залізничним транспортом проблемами є відсутність належного рівня сервісу на залізничних вокзалах та в самих поїздах, поганий санітарний стан вагонів. Проблемами вантажоперевезень є неефективні схеми навантаження та розвантаження потягів, занепад гілок. Важливим інструментом підвищення конкурентоспроможності залізничного транспорту регіону є інноваційна діяльність, яка забезпечується впровадженням прогресивних техніко-технологічних, організаційно-економічних та управлінських рішень, комерціалізації сучасних споживчих форм; охоплює етапи життєвого

циклу послуг від зародження ідеї до впровадження інновацій.

Основне завдання інноваційного розвитку залізничного транспорту полягає у тому, що необхідно сформулювати нову концепцію управління інноваційними процесами в умовах глобалізації, у контексті якої розвивається інноваційна діяльність як найбільш перспективний напрям реалізації цілей держави в умовах ринку та конкурентоспроможності економіки. Показниками оцінки ефективності інноваційного розвитку виступають техніко-економічні показники, які порівнюють витрати на таку діяльність із доходами від реалізації інновацій на практиці [1, с. 93].

Інноваційний розвиток залізничного транспорту регіону супроводжується економічною політикою галузі, складовою частиною якої є інноваційна, що передбачає: формування стратегії; розроблення інноваційних проектів та програм; удосконалення структури управління; впровадження енергозберігаючих та екологічно безпечних технологій тощо; орієнтацію на потреби споживачів кінцевої транспортної продукції.

Упровадження та використання інновацій сприяє розвитку пріоритетних напрямів інноваційної діяльності відповідно до встановленої цілі діяльності залізничних станцій, регіонального ресурсного забезпечення та попиту на послуги транспортних перевезень. Планування інновацій формує спектр цілей інноваційного розвитку, ознайомлення з ними окремих підрозділів та виконавців, розподіл завдань між учасниками інноваційних проектів, визначення складу необхідних ресурсів, узгодження термінів реалізації окремих робіт.

У процесі планування інноваційної діяльності враховується регіональна специфіка функціонування залізничного транспорту, яка полягає у рухомому складі, транспортній інфраструктурі, масштабності та результативності робіт, строкам реалізації інноваційних проектів.

Відповідно до Концепції розвитку залізничного транспорту, передбачається технічне та технологічне переозброєння галузі, впровадження нових транспортних засобів, збільшення потужності рухомого складу, комфортабельності пасажирських вагонів, а також оптимізація транспортної мережі та створення міжнародних транспортних коридорів. Інноваційні проекти зорієнтовані на питання розвитку та ефективної діяльності підприємств залізничного транспорту, вдосконалення тарифної політики, обґрунтування перспективних параметрів перевізного процесу та його технічних засобів, створення прогресивних технологій, вибір раціональної структури транспортної мережі, формування транспортних коридорів, розроблення принципів нових систем управління. Найбільш вагомим напрямом у розробленні проектів є впровадження інформаційних технологій із метою створення єдиної системи комунікацій залізничного транспорту, яка буде інтегруватися у світову інформаційну мережу [3, с. 78].

Стратегічним напрямом інноваційного розвитку залізничного транспорту є створення конкурентоспроможних транспортних послуг на внутрішньому і зовнішньому ринках, для цього необхідні розроблення та реалізація інноваційних продуктів. Успіх реалізації інновацій гарантується за дотримання інтересів усіх учасників процесу, у тому числі й інвесторів, які забезпечують фінансову підтримку проектів.

Найбільш вагомими напрямом інноваційних розробок є такі:

- модернізація ліній, які лімітують пропускну спроможність;
- удосконалення технічних засобів і транспортної мережі відповідно до міжнародних стандартів;
- забезпечення швидкого та безпечного руху потягів;
- прискорення виконання всіх операцій з обробки вагонів на сортувальних станціях;
- створення умов для здійснення мультимодальних перевезень;
- удосконалення організації вантажопотоків на початкових та кінцевих стадіях;
- модернізація та створення нових зразків рухомого складу (потужних та економічних локомотивів, вантажних вагонів великої місткості та пасажирських вагонів підвищеної комфортності);
- упровадження в перевізний процес інформаційних технологій та логістичних принципів транспортування;
- електрифікація залізничних колій [5, с. 75].

Інвестиційна діяльність залізниць повинна підтримуватися державою шляхом прямого фінансування інновацій із державного та місцевих бюджетів. Джерелами розроблення інновацій поряд із традиційними можуть виступати також нетрадиційні: інвестиційна підтримка фінансово-промислових груп, податкове кредитування і т. ін. Перспективним джерелом коштів може бути взаємне інвестування за участю широких верств населення, а також інвестиції зарубіжних партнерів, для чого слід розвивати на залізничному транспорті мережу спеціалізованих фінансово-кредитних інститутів, належну інфраструктуру ринку цінних паперів та інші заходи з метою створення привабливого клімату для реального та фінансового інвестування.

Успіх інноваційного розвитку залізничного транспорту регіону безпосередньо залежить від достатньої кількості інвестиційного забезпечення. Для того щоб отримати додатковий прибуток, підвищити ефективність діяльності підприємств залізничного транспорту, отримати соціально-економічний ефект, необхідно здійснити фінансові вкладення. При цьому проблема вибору об'єктів фінансових вкладень для підприємця не обмежується граничною сумою інвестицій. Дослідження показали, що найбільшою ефективністю володіють вкладення в інновації, де інвестор має можливість отримувати монопольний надприбуток. Високий потенціал ефективності інновацій забезпечує попит на нововведення з боку підприємств, формуючи ринок науково-технічних, організаційних, економічних та соціальних нововведень. Джерелами інвестування можуть виступати бюджети всіх рівнів, іноземні інвестиції, власні кошти, а також акумульовані у формі фінансового капіталу тимчасово вільні кошти промислових підприємств [4, с. 75].

Чинниками, що сприяють інноваційному розвитку залізничного транспорту регіону, є підтримка державою та місцевими органами самоврядування інноваційного розвитку, наявність кваліфікованих кадрів, готовність споживачів та їхня довіра до впровадження новітніх та тих, що вже використовуються в Євросоюзі та США. Необхідними є розроблення єдиної програми (стратегії) цифровізації всієї транспортної галузі регіону, освоєння нових цифрових бізнес-моделей та створення «дружніх» платформ взаємодії з клієнтами

з метою підвищення результативності роботи та зміцнення конкурентних позицій на ринках.

Фактично нині відбувається поліпшення стану залізничного транспорту, оновлення основних засобів, а саме ремонт колій, вокзалів, закупівля нових вагонів, але поки що все це йде в досить обмежених масштабах та торкається лише ключових напрямків. На рівні регіону доцільним є проведення ранжування колій і вокзалів за ступенем рентабельності та прийняття рішень про поступову ліквідацію нерентабельних шляхів. Залізниця підтримує низькі тарифи на перевезення пасажирів частково із соціальних міркувань, тому може бути доцільним надання залізниці певних податкових пільг. Можливим є укладання прибуткових контрактів із комерційними структурами щодо надання послуг. Звичайно, що одночасна заміна колій є неможливою, тому у цьому разі можна запропонувати можливі часткові рішення.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Залізнич-

ний транспорт регіону сьогодні має досить багато проблем, більшість яких пов'язана з потребою залучення значних коштів в оновлення залізничних шляхів та самих транспортних засобів. У цілому формування і розвиток залізничного транспорту регіону потребує ефективного державного регулювання за такими напрямками: створення ринку транспортних послуг; забезпечення технологічної та екологічної безпеки транспорту; оновлення рухомого складу на основі розвитку вітчизняного транспортного машинобудування. Поряд із цим для створення системи інтермодальних перевезень передбачається налагодження виробництва спеціалізованих технічних засобів: конвеєрів, платформ для перевезення автопоїздів. У перспективі планується здійснити поступовий перехід на нові принципи організації та управління транспортним процесом із використанням новітніх інформаційних технологій та сучасного маркетингу, запровадження автоматизованих центрів управління доставкою вантажів.

Список використаних джерел:

1. Бараш Ю.С., Момот А.В. Економічна ефективність високошвидкісних пасажирських залізничних перевезень в Україні : монографія. Дніпро : ДНУЗТ ім. акад. В. Лазаряна, 2015. 137 с.
2. Дикань В.Л., Зубенко В.О. Забезпечення ефективності інноваційної діяльності підприємств залізничного транспорту : монографія. Харків : УкрДАЗТ, 2008. 194 с.
3. Дюбанов М.А. Проблемы реформирования естественных монополий: железнодорожный транспорт. *Проблемы современной экономики*. 2009. № 3(31). С. 77–79.
4. Інноваційна економіка: теоретичні та практичні аспекти : монографія / Є.І. Масленников та ін. Херсон : Гринь Д.С., 2016. 854 с.
5. Токмакова І.В., Хомотюк О.В., Новіков Р.О. Стратегічні орієнтири інноваційного розвитку залізничного транспорту України. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2016. № 55. С. 73–79.
6. Хахлюк А. Україна – транзитна держава. URL : <http://eu2001.narod.ru/1/5.htm> (дата звернення: 12.10.2019).

References:

1. Barash Ju.S., Momot A.V. (2015) *Ekonomichna efektyvnistj vysokoshvydkisnykh pasazhyrsjkykh zaliznychnykh perevezenj v Ukrajinі* [Economic efficiency of high-speed passenger rail transportation in Ukraine]. Dnipropetrovsj: Dnipropetrovsjkyj nacionaljnyj universytet zaliznychnogho transportu im. akad. V. Lazarjana. (in Ukrainian)
2. Dykanj V.L., Zubenko V.O. (2008) *Zabezpechennja efektyvnosti innovacijnoji dijaljnosti pidpryjemstv zaliznychnogho transport* [Ensuring efficiency of innovative activity of railway transport enterprises]. Kh.: UkrDAZT. (in Ukrainian).
3. Dyubanov M.A. (2009) Problemy reformirovaniya estestvennykh monopolij: zheleznodorozhnyy transport [Problems of reforming natural monopolies: railway transport]. *Problemy sovremennoj ekonomiki* no. 3(31), pp. 77–79.
4. Maslennikov Je.I., Kuznjecov E.A., Safonov Ju.M., Filyppova S.V. (2016) *Innovacijna ekonomika: teoretychni ta praktychni aspekty* [Innovative Economics: Theoretical and Practical Aspects]. Kherson: Ghrinj D.S. (in Ukrainian).
5. Tokmakova I.V., Khomotjuk O.V., Novikov R.O. (2016) Strategichni orijentyry innovacijnogho rozvytku zaliznychnogho transportu Ukrajinj [Strategic guidelines for innovative development of railway transport in Ukraine]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*. no. 55., pp. 73–79.
6. Khakhljuk A. Ukrajina – tranzytna derzhava [Ukraine is a transit country] Available at: <http://eu2001.narod.ru/1/5.htm>. (accessed 12 October 2019).